

Mart 2007

Obaveštajna služba na Kosovu
Pogled u budućnost

Jérôme Mellon

VENDİSIGURTË
BEZBEDNOMESTO
SAFE PLACE

Forum građanske inicijative (FIQ) predstavlja kosovsku nevladinu organizaciju koja promoviše uključivanje kosovskih građana u društvene tokove i procese odlučivanja posredstvom programa izrađenih u cilju usredsređivanja pažnje na vrednosti i funkcionisanje otvorenog i demokratskog društva

Saferworld je nezavisna nevladina organizacija koja radi sa vladama i građanskim društvom na međunarodnom nivou u cilju istraživanja, promovisanja i primene novih strategija za povećavanje sigurnosti ljudi i sprečavanje oružanog nasilja.

Obaveštajna služba na Kosovu

Pogled u budućnost

Zahvalnica

Ovaj Izveštaj je napisao Jérôme Mellona na osnovu uputstava pruženih od strane tima uključenog na radu Projekta pod nazivom BezbednoMesto iz organizacija Forum građanske inicijative i Saferworld. Obe organizacije duboko su zahvalne svim onim pojedincima, bilo da se radi o nezavisnim analitičarima ili zaposlenim pri Vladi Kosova ili međunarodnoj administraciji na Kosovu, na njihovim dragocenim doprinosima pruženim prilikom izrade Izveštaja. Takođe želimo da se zahvalimo vladama Ujedinjenog Kraljevstva i Nemačke što su finansirale izradu ove publikacije posredstvom njihove podrške pružene za projekat BezbednoMesto.

Sadržaj

Predgovor	5
Osobeni kontekst Kosova	6
Postojeći obaveštajni okvir	7
Shvatanje onoga što obaveštajni podatak znači danas	8
Najbolje prakse za razvoj ili reformu obaveštajnih službi	10
Uspostavljanje obaveštajne službe za Kosovo	12
Mandat i zadaci	12
Osoblje	13
Parlamentarni nadzor	14
Nezavisnost i nepristrasnost	14
Saradnja i odnosi sa drugim kosovskim organizacijama	15
Povezivanje sa inostranim organizacijama	16
Održiv razvoj	16
Izgradnja javne odgovornosti	17
Zaključak	18
Preporuke za dalje čitanje	19

Predgovor

Izrađen u okviru projekta *BezbednoMesto*, ovaj Izveštaj analizira neke od najboljih praksi razvijenih na međunarodnom nivou u polju reforme i razvoja obaveštajne službe i razmatra način na koji bi iste trebalo da budu primenjene na Kosovu. Tokom proteklih godina javljalo se pitanje da li treba uspostaviti zvanične obaveštajne kapacitete za Vladu Kosova. Ono što je najistaknutije, februara 2007. godine, Sveobuhvatan predlog za rešenje statusa Kosova specijalnog izaslanika UN-a Martija Ahtisarija sadržao je preporuku da Kosovo uspostavi "...domaću agenciju bezbednosti koja će pratiti pretnje po unutrašnju bezbednost na Kosovu", koja bi trebalo da bude "...profesionalna, apolitična, multietnička i podložna parlamentarnom nadzoru i civilnoj upravi." Ova publikacija želi da otvori zdravu javnu diskusiju o ovom pitanju kao i da da konkretne preporuke za uspostavljanje i razvoj date službe.

U ovom Izveštaju razmatra se osam ključnih pitanja u pogledu uspostavljanja obaveštajne službe za Kosovo: mandat i zadaci, osoblje, nadzor, nezavisnost i nepristrasnost, saradnja sa drugim kosovskim organizacijama, povezivanje sa inostranim partnerima, održiv razvoj i odgovornost javnosti. U svakoj od ovih oblasti, ovaj Izveštaj daje konkretne i primenjive preporuke koje su u skladu sa najboljim međunarodnim praksama i demokratskim načelima. Iako je prihvaćeno da problemi kao što je nizak nivo institucionalnog kapaciteta, nestabilna politika i frakcijska previranja predstavljaju stvarne poteškoće za realizaciju ovih najboljih praksi i načela, verujemo da ovaj Izveštaj predstavlja merilo na osnovu koga ostvareni napredak u ispunjavanju istih može i bi trebalo da bude ocenjivan.

Namera ovog Izveštaja je da pruži doprinos debati o uspostavljanju obaveštajne službe Kosova koja tek treba da započne, i kao takav da pruži informacije o radu u polju zastupanja i medija sprovedenom u sklopu projekta pod nazivom *BezbednoMesto*. Do danas, sporadični medijski izveštaji o datim pitanjima, koji su se veoma često usredsređivali na radnje nereguliranih grupa koje funkcionišu neformalno u ovom polju u okviru Kosova, predstavljali su glavne izvore informacija. Nije sprovedena skoro nijedna diskusija na osnovu svih dostupnih informacija, a užurbana i površna analiza preduzeta u sklopu Preispitivanja sektora unutrašnje bezbednosti (PSUB) naručenog od strane UN-a predstavlja jedini stvarni doprinos u polju politike.

Zastupanjem nepristrasne, apolitične, odgovorne, efikasne i održive obaveštajne službe za Kosovo, ovaj Izveštaj predstavlja kosovskoj javnosti i građanskom društvu modernu sliku onoga što bi obaveštajna služba trebalo da predstavlja, imajući za svoj cilj da demistifikuje ulogu i mandat domaće obaveštajne službe. Međutim, u ovom trenutku treba da bude održana načelna, ali i pragmatična debata o tome da li služba zapravo može biti uspostavljena i kako pitanja kao što su mandat, osoblje i nadzor treba da budu rešena. Parlamentarci, građansko društvo i opšta javnost bi svi trebalo da preduzmu aktivnu ulogu u ovoj debati. Bez ovakve vrste debate, može postojati veoma mala nada da će stanovnici Kosova prihvatiti moderne koncepte bezbednosti i obaveštajne službe i podržati napore da se osigura odgovarajuće funkcionisanje nove službe u skladu sa demokratskim normama.

Jérôme Mellon
Mart 2007

Osobeni kontekst Kosova

Krajem 1990-ih, etnički albanski borci Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) vodili su gerilski rat protiv jugoslovenskih snaga stacioniranih na Kosovu. Kada je jugoslovenski predsednik Slobodan Milošević izdao naredbu za nasilno čišćenje albanskih boraca i civila, međunarodna zajednica je reagovala i, marta 1999. godine, pokrenula vojnu operaciju predvođenu od strane Organizacije severno-atlantskog pakta (NATO). Nakon kampanje u trajanju od 78-dana, jugoslovenske snage su se povukle sa Kosova, a 10. juna 1999. godine, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija (UN) usvojio je Rezoluciju 1244. Od tada autonomnom pokrajinom Kosova upravlja UN, uprkos činjenici da je isto, u skladu sa međunarodnim pravom, i dalje sastavni deo Srbije.

U skladu sa ovim jedinstvenim sporazumom, Specijalni predstavnik Generalnog sekretara UN-a (SPGS) ima konačnu izvršnu nadležnost za upravljanje pokrajinom posredstvom Misije privremene administracije UN na Kosovu (UNMIK). Od 1999. godine, uspostavljena je domaća vlada, u obliku privremenih institucija samouprave (PIS), a ovlašćenja su postepeno prenet na njihova različita ministarstva i institucije. Na čelu sa premijerom i predsednikom, i sačinjavajući parlamentarnu Skupštinu Kosova i petnaest ministarstava, PIS je sada stupio u pregovore sa svojim odnosnim partnerima iz Srbije kako bi se definisao novi pravni status pokrajine. Ovi razgovori o budućem statusu Kosova započeli su 20. februara 2006. godine i u istima je posredovao specijalni izaslanik UN-a Martti Ahtisari, koji

je predstavio svoj Sveobuhvatan predlog za rešenje statusa Kosova Vladama u Beogradu i Prištini 2. februara 2007. Predlog će nakon toga biti razmotren od strane Saveta bezbednosti UN-a pre predviđenog usvajanja nove rezolucije o Kosovu.

Uprkos izgledu okončanja neodređenog političkog stanja u kome je Kosovo ostalo već više od sedam godina, prevlađujući pesimizam i frustracija među stanovništvom dosegli su svoje najveće razmere suočeni sa niskim ekonomskim rastom, visokom stopom nezaposlenosti i političkom nestabilnošću. Pored podsticanja nestrpljivosti i frustracije lokalnog stanovništva, veoma često nasilna bezbednosna situacija, loše stanje kosovske infrastrukture, visoki nivoi zagađenja i nepouzdana proizvodnja i snabdevanje električnom energijom čine Kosovo neprivlačnom ponudom za većinu inostranih ulagača.

Upravo u ovom kontekstu, izronio je kosovski bezbednosni sektor, sa jakom Kosovskom policijskom službom (KPS) koja sada broji 7,000 pripadnika, uključujući institucije kao što su Kancelarija PIS-a za javnu bezbednost (KJB) i Kosovski zaštitni korpus (KZK), civilna služba za vanredne situacije¹. Mnogi aspekti kosovske bezbednosti i dalje se nalaze pod okriljem Kosovskih snaga NATO-a (KFOR) i Civilne policije UNMIK-a (CivPol), međutim nedavnim uspostavljanjem Ministarstva unutrašnjih poslova, očekuje se da sva pitanja u vezi sa unutrašnjom bezbednošću na kraju budu preneti sa UNMIK-a na PIS.

---

¹ Sveobuhvatan predlog za rešenje statusa Kosova preporučuje da KZK bude raspušten, "... u roku od jedne godine od stupanja na snagu ovog Rešenja." Ovaj izveštaj, međutim, iznosi mišljenje da KZK predstavlja potencijalno značajnog i aktivnog partnera budućeg KSB-a, iako se ovakav odnos može pokazati kratkotrajnim.

Postojeći obaveštajni okvir

U ovom trenutku, ne postoji nikakva obaveštajna služba u okviru PIS-a. Međutim, UNMIK i KFOR imaju ograničenu domaću obaveštajnu ulogu, pošto oba ova organa analiziraju informacije koje potencijalne pretnje postoje po bezbednost stanovništva i međunarodnog osoblja - pretnje kao što su prirodne nepogode, nasilne demonstracije i pandemije. Pored toga, KPS koji i dalje predstavlja jedinicu u okviru strukture Civilne policije UNMIK-a čiji se prenos pod okrilje Ministarstva unutrašnjih poslova očekuje uskoro, poseduje kriminalističku obaveštajnu funkciju, koja se sprovodi od strane Direkcije KPS-a za kriminalističku analizu.

Neke organizacije, kao što je Institut za strateško istraživanje javnog mnjenja (IHSOP) i Kosovska obaveštajna služba (SHIK), funkcionišu na način koji poseduje sličnosti sa obaveštajnim službama. Međutim, pošto čine isto bez ikakvog zakonodavnog mandata, i bez parlamentarne kontrole i nadzora, ove organizacije u praksi predstavljaju privatna preduzeća i iz tog razloga ne mogu biti smatrane legitimnim, zvaničnim obaveštajnim službama PIS-a.

Bliska istorija autoritarne vladavine ostavila je kosovsko stanovništvo sa utiskom da obaveštajne službe, po prirodi, predstavljaju sredstvo represije ili instrument zloupotrebe kontrolisan od strane malih interesnih grupa, ponekada u sprezi sa političkim partijama. Ovo nerazumevanje je nažalost često među kosovskim građanima, uključujući političare i novinare, a obaveštajna služba je stoga postala „ružna reč“ i tabu tema. Javne debate o obaveštajnim pitanjima su retke, i imaju tendenciju da naglase nejednak nivo znanja i razumevanja koje stanovnici Kosova imaju o ovim pitanjima.

Iako postoji opravdana potreba da neka pitanja ostanu izvan javnog domena, primeri zemalja kao što su Sjedinjene Države i Ujedinjeno Kraljevstvo pokazuju način na koji javnost, vlada i obaveštajna zajednica mogu imati koristi od iskrene i otvorene debate o ulozi i nadzoru obaveštajne službe. Date javne diskusije i parlamentarni pregledi predstavljaju znake zdravog i zrelog demokratskog društva i trebalo bi stoga da budu promovisane i sprovedene u korist svih.

Shvatanje onoga što obaveštajni podatak znači danas

Danas se obaveštajni podatak shvata kao informacija koja je obrađena i analizirana kako bi se pomoglo donosiocima odluka. Ovaj koncept se razvio tokom vremena, ali je uvek zadržao isti široki cilj, a to je da pruži blagovremene, relevantne, precizne i predviđajuće savete ljudima koji donose odluke.

Dok je obaveštajni podatak dosta dugo uglavnom bio dovođen u vezu sa bezbednosnim i vojnim operacijama, danas predstavlja koncept koji se primenjuje u širokom rasponu oblasti uključujući na primer i poslovni sektor. Štaviše, obaveštajni podatak se obično shvata kao proces u skladu sa kojim se informacije u vezi sa pretnjama po bezbednost prikupljaju, obrađuju i analiziraju pre nego što se raspodeljuju donosiocima odluka koji ih koriste kako bi prilagodili svoje odluke potencijalnim pretnjama sa kojima se njihova vlada ili sugrađani mogu suočavati, kući ili u inostranstvu. Ova definicija koja se odnosi na pretnje po bezbednost država i građana predstavlja onu koja se koristi u ovom dokumentu.

Prikupljanje, analiza i raspodela obaveštajnih podataka obično predstavljaju zadatke obaveštajnih službi. Većina vlada širom sveta uspostavile su date službe, koje obično potpadaju pod jednu od četiri sledećih kategorija:

- Domaće obaveštajne službe, takođe poznate kao službe bezbednosti, pružaju obaveštajne podatke od značaja za unutrašnju bezbednost zemlje i održavanje javnog reda i mira. One obično imaju zadatak da prikupljaju informacije o onima koji mogu pretili bezbednosti države posredstvom špijunaže, sabotaže, političkog nasilja, terorizma, ili tajnih aktivnosti kojima se upravlja od strane inostranih vlada.

- Inostrane obaveštajne službe pružaju obaveštajne podatke od značaja za spoljnu bezbednost zemlje i predviđanje spoljnih pretnji. Na primer, inostrani obaveštajni izveštaj mogao bi da savetuje vladu o mogućnosti da jedna od njenih ambasada u inostranstvu bude napadnuta od strane terorista, ili o koristima u vezi sa konkretnim trgovinskim sporazumom.
- Kriminalističke obaveštajne službe pružaju obaveštajne podatke u pogledu kriminalnih aktivnosti (npr. organizovanih kriminalnih grupa) i korupciji, koji se koriste kako bi se pružila pomoć službama reda i mira.
- Vojne obaveštajne službe pružaju pomoć u planiranju odbrane i vojnim operacijama. Na primer, vojni obaveštajni izveštaj mogao bi da proceni prednosti, nedostatke i lokaciju vojnog protivnika, pre pokretanja bilo kojih vojnih operacija.

Odluka o uspostavljanju obaveštajnih službi zavisi od velikog broja faktora, koji uključuju konkretne potrebe vlade, potencijalne pretnje sa kojima se suočava država i njeno stanovništvo, ljudske i finansijske resurse koji su dostupni za date obaveštajne službe i političku volju za uključivanje u obaveštajne aktivnosti. Većina zemalja širom sveta uspostavila je barem jedan od prethodno navedena četiri vida obaveštajne službe. U nekim zemljama, jedna organizacija može odigrati ulogu dve ili više obaveštajnih službi, međutim ili iz zakonskih razloga ili u cilju zaštite različitih specijalnosti i mandata svake službe, većina demokratskih država izbegava uspostavljanje obaveštajnih službi koje igraju više od jedne uloge. Tabela broj jedan koja sledi predstavlja neke odabrane primere obaveštajnih službi širom sveta, i pokazuje da su neke zemlje odlučile da ne uspostave obaveštajne službe u sve četiri oblasti.

Zemlja	Domaća obaveštajna služba	Inostrana obaveštajna služba	Kriminalistička obaveštajna služba	Vojna obaveštajna služba
AUSTRIJA	Generalna direkcija za javnu bezbednost	X	Kriminalistička obaveštajna služba (BK)	Vojna obaveštajna služba (HNA)
KANADA	Kanadska bezbednosno-obaveštajna služba (CSIS)	Ustanova za bezbednost komunikacije (CSE)	Kanadska kraljevska konjička policija (RCMP)	Generalni direktor obaveštajnog odseka (J2/DG Int)
REPUBLIKA ČEŠKA	Češka bezbednosno-informativna služba (BIS)	Kancelarija za inostrane odnose i informisanje (UZSI)	X	Vojna odbrambena obaveštajna agencija
FRANCUSKA	Direkcija za teritorijalnu bezbednost (DST)	Generalna direkcija za spoljnu bezbednost (DGSE)	Centralna direkcija pravosudne policije (DCPJ)	Direkcija vojne obaveštajne službe (DRM)
GRČKA	Nacionalna obaveštajna služba (EYP)	X	X	X
SLOVENIJA	X	Slovenačka obaveštajna i bezbednosna agencija (SOVA)	X	Obaveštajna i bezbednosna služba (VOMO)
UJEDINJENO KRALJEVSTVO	Služba bezbednosti (MI5)	Tajna obaveštajna služba (SIS)	Agencija za ozbiljan organizovani kriminal (SOCA)	Odrambena obaveštajna služba (DIS)
SJEDINJENE DRŽAVE	Odeljenje za unutrašnju bezbednost (DHS)	Centralna obaveštajna agencija (CIA)	Savezni istražni biro (FBI)	Odrambena obaveštajna agencija (DIA)

Tabela 1: Neki odabrani primeri obaveštajnih službi širom sveta.

Najbolje prakse za razvoj ili reformu obaveštajnih službi

Kada vlada donese odluku o uspostavljanju ili reformi obaveštajne službe, kao što je vlada Bosne i Hercegovine učinila 2004.godine, postoje posebna razmatranja koja treba uzeti u obzir, kao što su zakonodavna reforma, ljudski i finansijski resursi, mere upravljanja i nadzora, interna politička dinamika i inostrani odnosi. Štaviše, razrađene su neke najbolje prakse za reformu i razvoj obaveštajne službe i danas se smatraju vitalnim smernicama u uspostavljanju ili reformi obaveštajnih službi u demokratskom evropskom kontekstu 21. veka.

Na primer, iako nisu identična nijedna dva slučaja, moguće je identifikovati pravne standarde demokratske odgovornosti obaveštajnih službi koji će poslužiti kao smernice. U 2005. godini, Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga, Norveška parlamentarna komisija za obaveštajni nadzor i Centar za ljudska prava Univerziteta u Durhamu sastavili su zajednički tim koji je trebalo da identifikuje i preporuči standarde demokratske odgovornosti obaveštajne službe. Njihovi izveštaji preporučuju da bi prilikom uspostavljanja ili reforme obaveštajne organizacije, sledeće najbolje prakse idealno trebalo da budu primenjene:

- Novo i javno zakonodavstvo jasno treba da odredi ulogu obaveštajne organizacije, zadatke, ovlašćenja i ograničenja, razgraniči njenu teritorijalnu nadležnost, definiše koncept pretnje i izričito zabrani ispitivanje domaćih političkih protivnika ili istraživanje radnji zakonitog zastupanja, demonstriranja ili disidentskih aktivnosti osim u slučaju da iste jasno predstavljaju pretnju po državu ili njene građane;
- Svako posebno ovlašćenje (kao što je ono za prisluškivanje telefona) dato obaveštajnoj službi trebalo bi da bude definisano zakonom i trebalo bi da poštuje ljudska prava i vladavinu prava, pored toga što je podložno odgovarajućem nadzoru i reviziji pre i nakon njegove upotrebe;
- Prikupljene informacije i dosije načinjeni od strane obaveštajnih službi treba da budu regulisani zakonom koji uspostavlja mehanizme i standarde za zaštitu podataka, omogućavajući javno objavljivanje neosetljivih informacija i definisanjem smernica za razmenu obaveštajnih podataka sa domaćim ili inostranim partnerima;
- U skladu sa zakonom, ministar treba da bude odgovoran za formulisanje obaveštajne politike i za odobravanje politički osetljivih pitanja, a obaveštajnoj službi bi trebalo omogućiti odgovarajući pristup ministru u smislu smernica i podrške;
- Zakon bi trebalo da omogući da ministri odobravaju, u slučajevima kada je odgovarajuće, međunarodnu saradnju sa inostranim partnerima, ali bi trebalo da sprečava bilo koju aktivnost saradnje ili razmenu informacija koje bi podrile domaće pravo ili međunarodna ljudska prava;
- Pravne zaštitne mere trebalo bi da sprečavaju zloupotrebu obaveštajnih podataka od strane ministara i javnih službenika i da osiguraju da se od strane obaveštajnih organizacija ne preduzimaju nikakve mere za promovisanje interesa konkretne političke partije ili pojedinca;
- Specijalizovani organ za parlamentarni nadzor, sa mandatom datim zakonom, trebalo bi

² Ove smernice su direktno inspirisane nekim od 84 najbolje prakse detaljno iznesene u publikaciji Born H i Leigh I, *Činjenje obaveštajne službe odgovornom: Pravni standardi i najbolje prakse za nadzor obaveštajnih agencija*, (Izdavačka kuća Parlamenta Norveške, 2005.).

da dobije zadatak praćenja i ispitivanja efikasnosti, zakonitosti i pristupačnosti aktivnosti obaveštajnih službi, i objavljivanja njenih nalaza i preporuka; i

- Žalbe i prigovori građana bi trebalo da budu primani, saslušavani i praćeni odgovarajućom radnjom od strane nezavisne kancelarije ili tribunala tokom transparentnogi (idealno) javnog procesa.

Uspostavljanje obaveštajne službe za Kosovo

Iako bi odluka o uspostavljanju obaveštajne službe za Kosovo bila politički osetljiva i verovatno kontraverzna, organizacija ovakvog tipa obavila bi značajnu ulogu tako što bi donosiocima odluka na Kosovu pružila blagovremene, precizne i predvidljive savete, omogućavajući im da donesu prave odluke u korist stanovništva Kosova i njegovih suseda. Specijalni izaslanik UN-a, Marti Ahtisari, dao je preporuku u svom zvaničnom predlogu da Kosovo, "...uspostavi domaću agenciju bezbednosti koja će pratiti pretnje po unutrašnju bezbednost na Kosovu", i da ova nova agencija bude "...profesionalna, apolitična, multietnička i podložna parlamentarnom nadzoru i civilnoj upravi." Brojne organizacije i akteri takođe podržavaju ovu ideju.

Uspostavljanje ovakve organizacije trajalo bi određeno vreme, posebno kako bi ista u potpunosti postala operacionalna, efektivna i sposobna da pruža vrstu saveta koji su potrebni donosiocima odluka kako bi osigurali bezbednost i stabilnost na Kosovu. Stoga bi debata o uspostavljanju obaveštajne službe za Kosovo trebalo da započne što je pre moguće kako bi ukoliko zaista bude doneta odluka da se formira ovakva organizacija, već bila održana neka korisna diskusija i debata.

Ovaj dokument, zajedno sa propratnim informatorom, *Shvatanje obaveštajnih službi*,³ postoji sa namerom da posluži kao doprinos ovoj diskusiji, pre donošenja konačne odluke o uspostavljanju kosovske službe bezbednosti.

Iako konačna odluka u pogledu budućeg statusa Kosova tek treba da bude doneta, korisno je diskutovati o uspostavljanju obaveštajne službe za Kosovo. Sledeće preporuke zasnivaju se na demokratskim načelima i najboljim međunarodnim praksama koje bi trebalo da predvode donosiocima odluka u procesu stvaranja kosovske službe bezbednosti.

Mandat i zadaci

Kao i bilo koja druga vladina služba, KSB bi trebalo da bude stavljen pod nadzor Skupštine Kosova. Međutim, da bi bila efikasna, ova služba treba da bude profesionalna, nepristrasna i nezavisana od bilo koje političke partije. Uloga političara trebalo bi stoga da bude ograničena na praćenje njenih aktivnosti u ime stanovništva, kako bi se osiguralo da nije iskorišćena kao sredstvo državnog tlačenja ili bilo koje političke partije. U ovom kontekstu, a kako bi se pružile odgovarajuće smernice za KSB i razgraničio delokrug njenog mandata, Skupština Kosova trebalo bi da vodi debatu, glasai usvoji zakon o Kosovskoj službi bezbednosti. Ovaj zakon bi trebalo da:

- Zvanično uspostavi KSB kao nezavisnu službu, pozicioniranu na istom nivou, ali bez istih atributa kao i ministarstva, i pod nadležnošću premijera;
- Definiše KSB kao čisto domaću obaveštajnu službu koja je odgovorna za prikupljanje informacija i izradu obaveštajnih podataka relevantnih za unutrašnju bezbednost na Kosovu i održavanje javnog reda i mira;
- Opisuje svako posebno ovlašćenje pruženo KSB-u, kao što je nadzor i praćenje na nejavnim mestima, presretanje komunikacije i elektronsko praćenje, i izuzetne mere koje zahtevaju sudski nalog pre njihove upotrebe, i koje su podložne sudskoj reviziji nakon njihove upotrebe;
- Ograniči nadležnost KSB-a na zvanične granice kosovske teritorije, zabranjujući bilo koju obaveštajnu aktivnost KSB-a, uključujući presretanje komunikacije, koja će biti preduzeta izvan ovih granica;

³ Mellon J, *Shvatanje obaveštajnih službi*, (Forum građanske inicijative i Saferworld, decembar 2006.). Ovaj kratak informator definiše i objašnjava glavne koncepte u vezi sa obaveštajnim službama, uključujući njihov mandat i nadzor, u modernom evropskom kontekstu.

- Definiše koncept pretnje ograničavanjem njegovog značenja na one aktivnosti ili pojedince koji mogu pretiti bezbednosti Kosova posredstvom špijunaže, sabotaže, političkog nasilja, terorizma ili tajnih aktivnosti uperenih od strane inostranih vlada;
- Izričito zabrani KSB-u da istražuje radnje zakonitog zastupanja, demonstriranja ili identitetskih aktivnosti, osim u slučaju da su ove radnje jasno povezane sa pretnjama po kosovsku bezbednost;
- Striktno zabrani bilo kakve tajne radnje kako bi se izvršio uticaj na političke, vojne, socijalne ili ekonomske uslove inostrane zemlje posredstvom sredstava kao što su, ne ograničavajući se na, propaganda, podrška pružena inostranim političkim ili vojnim frakcijama, pomoć pružena stranim vladama, sabotaža, atentat ili ometanje aktivnosti na stranom zemljištu;
- Uspostavi zaštitne mere za sprečavanje zloupotrebe KSB-a od strane pojedinaca, političkih partija ili interesnih grupa; i
- Izričito navede da sve radnje KSB-a bez izuzetaka treba da poštuju i budu u skladu sa Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenih protokola, kao i Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima.

Pored toga, premijer Kosova bi trebalo, jednom godišnje, da pripremi i objavi dokumenat koji predstavlja kosovske obaveštajne i bezbednosne zahteve. Ovi zahtevi bi trebalo da predstavljaju obavezujući dokumenat za KSB koji će predvoditi njegove aktivnosti i uspostavljati njegove ciljeve. Bilo kakvo odstupanje od ovih zahteva od strane KSB-a trebalo bi da bude ispitano blagovremeno od strane Skupštine Kosova i sem ukoliko ne bude pruženo odgovarajuće obrazloženje za dato odstupanje od strane direktora KSB-a, KSB-u bi trebalo da bude naloženo da izmeni svoje aktivnosti i ciljeve u skladu sa zahtevima.

Osoblje

Kako bi ispunio svoju ulogu i mandat, KSB bi trebalo da okupi na jednom mestu najkvalifikovanije moguće osoblje, ali bi zakon kojim se uspostavlja KSB trebalo takođe da uspostavi neke zahteve i smernice u vezi sa njenim osobljem. Kako bi osigurao kvalitet, nepristrasnost i profesionalizam osoblja, KSB bi, posredstvom internih pravila i politika, trebalo da:

- Utvrdi minimalne zahteve u pogledu starosne dobi i obrazovanja za zapošljavanje novog osoblja;
- Nametne striktno i temeljne postupke provere koji će biti preduzeti za bilo koje potencijalno novo osoblje, u cilju procene rizika da kandidat postane pretnja po KSB, otkrivajući osetljive informacije trećim stranama, ugrožavajući drugo osoblje KSB-a, uključivanjem u ilegalne aktivnosti, ili kompromitovanjem ugleda KSB-a;
- Utvrdi zahtev da svo novo osoblje pohađa sveobuhvatan, domaći program obuke na početku njihovog zaposlenja;
- Uspostavi interni kodeks ponašanja za svo osoblje, odgovarajući na pitanja kao što su poštovanje vladavine prava, diskriminacija, uznemiravanje, sukobi interesa i odnosi sa javnošću, zajedno sa eksplicitnim disciplinarnim procesima u slučajevima nedoličnog ili nezakonitog ponašanja; i
- Zabrani članovima osoblja da budu članovi ili u vezi sa bilo kojom drugom organizacijom izvan KSB-a u slučajevima u kojima bi dato članstvo ili pripadanje istoj nosilo moguća nanošenja štete radu, ugledu, poštovanju, nepristrasnosti, ili efikasnosti KSB-a, osoblja KSB-a ili kosovskih vlasti.

Parlamentarni nadzor

Parlamentarni nadzor predstavlja mehanizam u skladu sa kojim bi poslanici Skupštine Kosova trebalo da vode debatu i nadgledaju mandat, metode, strukture i budžet KSB-a i ispitaju njegovu efektivnost u zadovoljavanju potreba Kosova, kao i njegovu usklađenost sa nacionalnim i međunarodnim pravom i standardima u oblasti ljudskih prava. Kako bi se uspostavio ovaj mehanizam, Zakon kojim se uspostavlja KSB bi stoga trebalo da:

- Pozove na stvaranje Potkomisije za Kosovsku službu bezbednosti u okviru postojeće Komisije za bezbednost;
- Definiše nadzorni mandat Potkomisije, u proceni i ispitivanju aspekata zakonitosti, efikasnosti, efektivnosti, budžeta i obračuna, usklađenosti sa relevantnim standardima u polju ljudskih prava, i politike i administracije KSB-a;
- Da zadatak Potkomisiji, na osnovu odgovornosti koju će ista deliti sa Kancelarijom ombudsmana na Kosovu, da prima i obrađuje žalbe uložene od strane građana protiv KSB-a i da ispituje date žalbe;
- Pruži Potkomisiji moć da donese zakonski obavezujuće naloge koji mogu pružiti efektivan pravni lek žalioocu koji poseduje opravdan slučaj, uključujući dodeljivanje nadoknade i uništavanje materijala u posedu KSB-a;
- Pruži Potkomisiji ovlašćenje da uspostavi privremene, ad hoc istražne komisije za ispitivanje konkretnih javnih žalbi ili incidenata koji uključuju KSB;
- Da zadatak Potkomisiji da snosi odgovornost za pripremu izveštaja o nadzoru i praćenju koji će sadržati konkretne preporuke za primenu najmanje jednom godišnje, i koji bi tre-

balo da budu objavljeni i dati na raspravu Skupštini Kosova;

- Se upućuje na interna pravila Skupštine Kosova za pitanja koja se odnose na proveru, imenovanje, razrešavanje sa dužnosti i zamenu članova Potkomisije, sa posebnim naglasakom na potrebi da članstvo srazmerno predstavlja članstvo Skupštine Kosova, zabranjujući ministrima ili nekadašnjim članovima osoblja KSB-a da postanu članovi; i
- Pruži dovoljna ali odgovarajuće razgraničena ovlašćenja i moć kako bi Potkomisiji bilo omogućeno da inicira istrage u pogledu aktivnosti i unutrašnjeg upravljanja KSB-om, uključujući ovlašćenje pristupa nekim tajnim informacijama, sudsko pozivanje svedoka i uzimanje svedočenja pod zakletvom.

Iako bi nadzorna uloga Potkomisije trebalo uglavnom da bude usredsređena na aktivnosti KSB-a, ista bi takođe trebalo da prati budžet KSB-a osiguravajući da se finansijska sredstva troše u skladu sa namerama, i da nikakva finansijska sredstva nisu preneti izvan budžeta KSB-a bez ovlašćenja Skupštine Kosova.

Nezavisnost i nepristrasnost

Uloga KSB-a trebalo bi da bude da pruži nepristrasan i precizan savet donosiocima odluka bez obzira na njihovu političku pripadnost, poreklo, politička gledišta ili odnose. KSB bi stoga trebalo da bude nepristrasan ali takođe i nezavisan od ovih donosilaca odluka. Pored toga, isti bi trebalo da bude oslobođen od mešanja pojedinaca, političkih partija ili interesnih grupa. Ova načela su od suštinskog značaja za uspešan razvoj efektivne i demokratske odgovorne službe bezbednosti. Stoga bi zakon kojim se uspostavlja KSB trebalo da:

- Izričito zabrani da bilo koji pojedinac, politička partija ili interesna grupa dobije pomoć ili informacije od KSB-a za lične ili pristrasne ciljeve;
- Izričito zabrani bilo kom pojedincu, političkoj partiji ili interesnoj grupi da izvrši ili pokuša da izvrši uticaj na razrešavanja osoba KSB-a sa dužnosti, sa time da ovlašćenje nad osobljem bude samo u rukama direktora KSB-a; i
- Zahteva da, bez izuzetaka, bilo koji zahtev ili uputstvo od Vlade Kosova KSB-u bude stavljeno u pismenu formu i neposredno izneseno Potkomisiji za Kosovsku službu bezbednosti.

Saradnja i odnosi sa drugim kosovskim organizacijama

KSB bi trebalo da uspostavi i razvije dobre odnose sa različitim kosovskim agencijama i organizacijama. Iako će ovi odnosi zavisiti u velikoj meri od obaveštajnih i bezbednosnih zahteva premijera i prioriteta i cijeva KSB-a, isti bi trebalo da uspostavi veze sa:

- Kosovskim savetom za bezbednost, (čije je uspostavljanje predloženo u Sveobuhvatnom predlogu za rešenje statusa Kosova), koji će biti odgovoran premijeru i koji će imati mandat da izradi strategiju bezbednosti za Kosovo;
- Kosovskim snagama bezbednosti (sličan predlog);
- KPS-om, kako bi dobijao svakodnevne izveštaje o situaciji i kako bi razmenio sa KPS-om bilo koje obaveštajne podatke koji bi mogli biti od značaja za njegovu borbu protiv kriminala;
- Direkcijom KPS-a za kriminalističku analizu, u cilju prijema svih njegovih izveštaja i analiza kriminalističkih obaveštajnih podataka, i u cilju razmene bilo kojih obaveštajnih podataka koji bi mogli biti od značaja za stvaranje profila kriminalnih organizacija ili za krivično gonjenje kriminalaca;
- Graničnom policijom KPS-a, u cilju prijema svih statističkih podataka i izveštaja u vezi sa prelaženjem kosovskih granica i pristupa, na zahtev, njegovim bazama podataka, i pružanja, Graničnoj policiji KPS-a, bilo kakvih obaveštajnih podataka koji bi mogli biti od značaja za sprečavanje ulaska ili izlaska lica ili robe sa Kosova ukoliko predstavljaju potencijalnu pretnju po bezbednost ili kriminalnu pretnju za Kosovo ili njegove susede;
- KZK-om, ili bilo kojom organizacijom koja ga nasledi, u cilju prijema informacija i najnovijih izveštaja o civilnim vanrednim situacijama, industrijskim nesrećama ili prirodnim nepogodama, i razmene bilo kojih informacija koje bi mogle biti relevantne za pripremu i upravljanje civilnim krizama od strane istog;
- Ministarstvom unutrašnjih poslova, u cilju prijema informacija i statističkih podataka o kretanju lica prilikom ulaska i izlaska sa Kosova, o centralnoj matičnoj knjizi i bazi podataka i u cilju razmene bilo kojih informacija koje bi mogle biti od značaja za njegove dužnosti;
- KP-om, u cilju prijema bilo kojih informacija u vezi sa javnom bezbednošću i vanrednim situacijama imajući u vidu da poseduje zadatak da koordinira, prikuplja i raspodeljuje i razmenjuje bilo koje obaveštajne podatke koji bi mogli biti od značaja za njegovu ulogu kontrole kriza ili koji bi trebalo da budu raspodeljeni duž svih kosovskih institucija upravljanja;

- Petnaest ministarstava, u cilju prijema bilo kojih informacija, statističkih podataka, planova ili politika u vezi sa upravljanjem Kosovom i pružanjem usluga, uključujući zdravstvene, obrazovne, telekomunikacione itd, i razmene bilo kojih informacija koje bi mogle biti od značaja za njihove aktivnosti; i
- Opštinskim većima za bezbednost zajednice i Lokalnim komitetima za javnu bezbednost, u cilju prijema bilo kojih informacija u vezi sa trendovima i problemima u polju sigurnosti zajednice na opštinskom i nivou zajednice, i u cilju razmene bilo kojih informacija koje bi mogle biti od značaja za poboljšavanje bezbednosti zajednice na Kosovu sa njima.

Svaka od ovih razmena i odnosa trebalo bi da bude kodifikovana i formalizovana posredstvom pismenih memoranduma o razumevanju, a u slučaju da je relevantno, službenici veze KSB-a trebalo bi da budu postavljeni za rad u okviru različitih partnerskih organizacija ili institucija.

Povezivanje sa inostranim organizacijama

Neke pretnje po kosovski bezbednost i javni red mogu poticati izvan njegove teritorije. Stoga će biti od suštinskog značaja za KSB da uspostavi efikasne odnose sa inostranim organizacijama u cilju sprečavanja realizacije ovih pretnji, na osnovu čega će obavestavati donosiocima odluka na Kosovu na precizan i blagovremen način. Istovremeno, inostrane organizacije mogu imati koristi od obavestajnih podataka izrađenih od strane KSB-a ili od stručnog znanja razrađenog od strane njegovih službenika, i stoga, mogu zahtevati da stupe u formalne sporazume sa KSB-om na temu razmene informacija i ekspertize. Pored toga, ove inostrane organizacije mogu biti sposobne da pruže KSB-u pomoć u njegovom uspostavljanju i razvoju. Stoga bi KSB trebalo da uspostavi formalne veze sa

međunarodnim organizacijama u polju bezbednosti sa sedištem na Kosovu, koje uključuju KFOR, obavestajne agencije stranih zemalja i diplomatske kancelarije sa sedištem na Kosovu u cilju:

- Prijema i razmene informacija i obavestajnih podataka;
- Zahtevanja i nuđenja podrške za zajedničke obavestajne istrage koje zahtevaju uključivanje agencija iz više od jedne države, posebno za slučajeve u kojima istraga pokriva višestruke jurisdikcije;
- Zahtevanja pomoći u obuci i izgradnji kapaciteta uprave KSB-a, službenika, analitičara i pomoćnog osoblja; i
- Zahtevanja pomoći za sticanje i održavanje infrastrukture, vozila i opreme.

Međutim, Vlada Kosova i KSB bi morali da budu izričito pažljivi u održavanju svoje nezavisnosti od inostranih organizacija. Uprkos njihovim dobrim namerama i njihovoj značajnoj pomoći, neke inostrane organizacije mogu direktno ili indirektno pokušati da utiču na planove i prioritete KSB-a. Pošto bi KSB trebalo da radi isključivo u korist kosovske vlade i stanovništva, njegova saradnja i odnos sa inostranim organizacijama trebalo bi da očuvaju njegovu nezavisnost i usmerenost ka Kosovu u svakom trenutku.

Održivi razvoj

Nakon široko očekivane odluke o uspostavljanju KSB-a, praktični i realistični vodič bi odmah trebalo da bude dogovoren, naglašavajući korake potrebne za stvaranje KSB-a i drugih relevantnih subjekata, i iznoseći realistični vremenski okvir za njegovo uspostavljanje. Glavni cilj ovog vodiča trebalo bi da bude da se osigura održivi razvoj KSB-a i trebalo bi da:

- Poziva na prvobitno zapošljavanje približno 60 do 70 procenata očekivane ukupne radne snage kako bi se omogućilo postepeno uvećavanje radne snage u budućnosti u skladu sa stvarnim potrebama, novim okolnostima, budžetskim ograničenjima ili novim prioritetima;
- Daje preporuku o uspostavljanju programa za nastavljeno obrazovanje osoblja KSB-a, koje će uključivati obuku i izgradnju kapaciteta uprave, službenika, analitičara i pomoćnog osoblja tokom celog perioda njihovog zaposlenja;
- Zahteva rigorozne i detaljne postupke za upravljanje budžetom i troškovima KSB-a od početka, u skladu sa međunarodnim i regionalnim najboljim praksama, i sa ciljem olakšavanja buduće revizije; i
- Daje preporuku da KSB svede na minimum svoje investicije u novu infrastrukturu (uključujući vozila) u što je moguće većoj meri kako bi se usredsredio na izgradnju kapaciteta i operativne prioritete.

Izgradnja javne odgovornosti

Dok tehničke i zakonodavne pojedinosti o tome kako uspostaviti KSB u skladu sa najboljim praksama i demokratskim načelima jesu od izrazitog značaja, njihov uspeh ovisi u velikoj meri od sposobnosti stanovništva da razume i izrazi svoja gledišta o obaveštajnim pitanjima. Međutim, mnogi stanovnici Kosova i dalje se upućuju na svoje iskustvo "obaveštajne službe" u okviru prethodnih režima, opazajući obaveštajna pitanja sa visokim stepenom skepticizma i čak straha.

Kosovsko stanovništvo treba da razgovara o pitanjima u vezi sa bezbednošću i obaveštajnom službom onoliko slobodno koliko može razgovarati o ekonomiji, zdravlju ili obrazovanju. Otvo-

rena diskusija bi demistifikovala ova osetljiva i ponekada tabu pitanja, pružajući građanima pristup donosiocima odluka, i dalje razrađujući ulogu stanovništva u svojstvu stalnog nadzornika i zastupnika promene.

Direktno, i posredstvom građanskog društva, stanovnici Kosova trebalo bi da budu u mogućnosti da iznesu svoje zabrinutosti o pitanjima kao što su prisluškivanje telefona, poštovanje privatnosti, uticaj političke dinamike i rivaliteta na nadzor i upravljanje sektorom bezbednosti, rizici pristranosti osoblja KSB-a i angažovanja i percepcija manjinskih zajednica. Javna debata i diskusije treba da budu održane što je pre moguće i pre donošenja bilo koje veće odluke o bezbednosti i obaveštajnoj službi, kako bi se omogućilo kosovskim donosiocima odluka da uzmu u obzir očekivanja, zabrinutosti i percepcije stanovništva. U suprotnom, donosioci odluka snose rizik otuđivanja stanovništva i ovekovečavanja ideje da se obaveštajni podaci odnose samo na one na vlasti i da se istima može upravljati iza zatvorenih vrata.

Otvorene javne diskusije o obaveštajnim pitanjima mogu biti promovisane na različite načine, kao što su javne ankete, diskusije u fokusnim grupama, televizijski dokumentarni filmovi, kampanje javnog informisanja, univerzitetski seminari ili časovi, specijalne sednice parlamenta u koje je uključena javnost, novinski članci i televizijske debate. Stoga bi, vodič o uspostavljanju i razvoju KSB-a, kao početni korak, trebalo da poziva na obavljanje mnogo većeg posla u ovoj oblasti kao doprin os u uvećavanju javne odgovornosti. Međutim, od ključnog je značaja da aktivnosti u ovom smeru promovišu istinsku debatu, da su uloženi pokušaji da se osigura uključivanje svih grupa, uključujući marginalizovane grupe, i da donosioci odluka, kao i javnost, učestvuju i budu podstaknuti da odgovore. Ovaj modus debate, umesto običnih javnih odnosa i obrazovanja, treba da osigura istinsko i smisleno javno učešće u procesu uspostavljanja i regulisanja KSB-a.

Zaključak

U evropskom kontekstu 21. veka, obaveštajni podaci odnose se na informacije koje su obrađene i analizirane kako bi se pružila pomoć donosiocima odluka, ali iz različitih razloga, koji se u najvećoj meri odnose na kosovsku autoritarnu prošlost, reč obaveštajni je postala "ružna reč" za Kosovce. Pitanje obaveštajne službe izranjalo je na površinu sporadično u kosovskim medijima, ali bez održive i detaljnije pažnje. Dok novi predlozi za stvaranje domaće obaveštajne službe na Kosovu nastaju u sve većoj meri, postaje sve značajnije iz dana u dan da se stimuliše otvorena i zdrava diskusija na ovu temu kako bi se pružile informacije potrebne za donošenje politika i podstakla aktivna uključenost javnosti u ovim pitanjima.

Mehanizmi, načela i procesi preporučeni u ovom izveštaju, iako izazovni u mnogim aspektima, pružaju jasne smernice za one koji će raditi na uspostavljanju, sprovođenju i nadgledanju date službe. Njihov rad će podrazumevati značajne izazove a oni koji ih budu preduzimali suočavaće se sa mnogim teškim pitanjima, kao na primer:

- Kako dovoljne pravne mere zaštite mogu biti stavljene u primenu kako bi na efektivan način regulisale KSB imajući u vidu složen pravni okvir na Kosovu i ograničene kapacitete Skupštine Kosova?

- Da li bi članovi postojećih, nezvaničnih obaveštajnih organizacija trebalo da budu regrutovani za KSB ili isključeni?
- Kako saveti i podrška zainteresovanih vlada i međunarodnih organizacija pruženi KSB-u mogu biti koordinirani?
- Koji koraci mogu biti preduzeti kako bi se zaštitila nova služba od infiltracije ili neodgovarajućeg uticaja, bez obzira da li je isti političke, kriminalne ili strane prirode?
- Kako može biti izgrađeno poverenje u KSB među stanovništvom, uključujući manjinske zajednice, koje poseduje osnovan strah u institucije bezbednosti?

Pitanja kao ova trebalo bi da budu u žiži bilo koje debate o uspostavljanju nove obaveštajne službe za Kosovo i jasno je da će se u odgovoru na iste primeniti visoki principi i praktična razmatranja. Ukoliko postojeće preporuke za stvaranje KSB-a budu prenete na sledeći nivo, biće potrebni značajni naponi od strane onih uključenih u proces kako bi se podržalo uključivanje širokog raspona aktera u ovakvu debatu i osiguralo da politike i prakse odražavaju ova gledišta i zabrinutosti.

Preporuka za dalje čitanje

Bearne S et al., *Strukture odlučivanja u polju nacionalne bezbednosti i reforma sektora bezbednosti*, RAND Europe, jun 2005. (*National Security Decision-Making Structures and Security Sector Reform*, June 2005), <http://tinyurl.com/y46c72>. Temeljan izveštaj o obaveštajnom ciklusu, kontroli i odgovornosti obaveštajnih službi, i obaveštajnom zakonodavstvu u kontekstu reforme sektora bezbednosti, čineći ga krajnje relevantnim za postojeći kosovski kontekst.

Savez američkih naučnika, *Program resursa obaveštajnih službi* (Federation of American Scientists, *Intelligence Resource Program*), <http://tinyurl.com/3zkk>. Ovaj veb sajt pruža brz pregled obaveštajnih službi širom sveta.

Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga, *Obaveštajne službe*, mart 2006, (Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, *Intelligence Services*, March 2006), <<http://tinyurl.com/umf6n>>. Informacije o definiciji, kategorijama i demokratskim standardima moderne obaveštajne službe.

Ženevski centar za demokratsku kontrolu oružanih snaga, *Parlamentarni nadzor obaveštajnih službi*, mart 2006. (Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, *Parliamentary Oversight of Intelligence Services*, March 2006), <<http://tinyurl.com/yys4q4>>. Informacije o ulozi, značaju i izazovima nadzora obaveštajne službe.

Hannah G, O'Brien K i Rathmell A, *Zakonodavstvo u polju obaveštajne službe i bezbednosti za reformu sektora bezbednosti (Intelligence and Security Legislation for Security Sector Reform)*, RAND Europe, 2005, <http://tinyurl.com/y6vnle>. Ovaj izveštaj RAND-a ispituje ulogu obaveštajne službe u reformi sektora bezbednosti i ističe značaj kontrole i odgovornosti u obaveštajnim strukturama.

Shulsky A i Schmitt G, *Tih rat: Shvatanje sveta obaveštajne službe (Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence)*, Potomac Books, 2002), <http://tinyurl.com/vn2og>. Jedna od najboljih i najpristupačnijih knjiga koja je dostupna na temu teorije i koncepta obaveštajne službe.

VENDI SIGURTË
BEZBEDNOMESTO
SAFE PLACE

Duke ndërtuar sigurinë në Kosovë
Izgradimo bezbednost na Kosovu
Building security in Kosovo

Projekat Bezbedno mesto je program udruženog rada nevladinih organizacija Safeworld i FIQ koji podrzava razvoj efektivnog, odgovornog i bezbednosnog sektora na Kosovu koji treba da predupredi sukobe.

www.safeplaceproject.org

Saferworld

The Grayston Centre, 28 Charles Square
London N1 6HT, United Kingdom
+44 (0)20-7324-4646
www.saferworld.org.uk

Forumi i Iniciativës Qytetare

Ul. Andrea Gropa, 29
10000 Priština, Kosovo
+381 (0)38-248-677
www.fiq-fci.org